

Верховний
Суд

Проблемні питання розгляду справ про поділ майна подружжя

Питання для обговорення:

1. Особисте майно кожного з подружжя. Спільне сумісне майно подружжя.
2. Критерії, які враховуються при визначені конкретного порядку поділу майна між подружжям - дискреція суду.
3. Підстави відступу від рівності часток подружжя при його поділі.

Алгоритм дій суду:

1. Встановити обсяг майна, яке заявлено до поділу.
(первісний, зустрічний позов)
2. Встановити правовий режим кожного з об'єктів, заявлено до поділу.
3. Визначити конкретний порядок поділу майна між подружжям
(колишнім подружжям).

Особиста приватна власність дружини, чоловіка

Стаття 57 СК України

Об'єкти права спільної сумісної власності

Стаття 61 СК України

Презумпція спільної сумісної власності

Стаття 60 СК України

1. Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самотійного заробітку (доходу).
2. Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

ВСУ (№ 6-843цс17)

За загальним правилом застосування презумпції згідно зі ст. 60 СК України майно, одержане одним із подружжя як набувачем за договором, що укладений під час перебування набувача в шлюбі, є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Той із подружжя, який порушує питання про спростування зазначеної презумпції, зобов'язаний довести обставини, що її спростовують.

Аналогічний правовий висновок викладено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17 (провадження № 14-325цс18).

Приватизовані квартири, земельні ділянки
як об'єкти права спільної сумісної власності

Частина п'яту статті 61 виключено на підставі Закону № 4766-VI від 17.05.2012

майно набуте внаслідок приватизації в цей період
є спільним сумісним майном подружжя

з 08.02.2011

по 13.06.2012

Презумпція права спільної сумісної власності майна подружжя, набуте у шлюбі у практиці ВС

Постанова ВС 199/3645/17

Постанова ВС 757/45050/15

При вирішенні спорів про належність майна на праві спільної сумісної власності подружжю, суду в першу чергу належить встановити час набуття такого майна. При встановленні судом факту набуття майна у період шлюбу, на таке майно поширюється презумпція спільності майна подружжя. Факт набуття майна у період шлюбу доводить той із подружжя, який на нього посилається в обґрунтування своїх вимог про поділ такого майна. Спростовує презумпцію спільності майна подружжя той із подружжя, який заперечує, що майно набуто у період шлюбу є спільним сумісним майном.

(Постанова ВС у справі 595/324/17)

Встановлення факту проживання однією сім'єю

Стаття 74 СК України Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі

1. Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними.
2. На майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення глави 8 цього Кодексу.

Факт проживання однією сім'єю не підлягає встановленню

встановлюється факт проживання однією сім'єю

КпШс, ст. 17 Закону «Про власність»

01.01.2004 р.

СК України

Постанова ВС у справі 137/1350/14 (встановлення факту проживання однією сім'єю)

Встановлення факту проживання однією сім'єю

Судова практика

Постанова ВС у справі 522/2680/14-ц (встановлено факт)

Постанова ВС у справі 554/2491/17-ц (встановлено факт)

Постанова ВС у справі 201/14494/15 (встановлено факт)

Постанова ВС у справі 367/7855/16 (відмовлено)

Постанова ВС у справі 738/1452/17 (відмовлено)

встановлення факту – окреме провадження

встановлення факту і поділ майна – позовне провадження

Проживання однією сім'єю до 01.01.2004 року

Судова практика

Постанова ВС у справі 280/489/15 (які обставини підлягають встановленню при поділі майна, набутого до 01.01.2004 р.)

Згідно із частиною першою статті 17 Закону України «Про власність», який був чинним на час виникнення спірних правовідносин, майно, придбане внаслідок спільної праці членів сім'ї, є їх спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено письмовою угодою між ними.

Отже, майно, набуте під час спільного проживання особами, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі між собою, є об'єктом їхньої спільної сумісної власності, якщо: 1) майно придбане внаслідок спільної праці таких осіб, як сім'ї (при цьому спільною працею осіб слід вважати їхні спільні або індивідуальні трудові зусилля, унаслідок яких вони одержали спільні або особисті доходи, об'єднані в майбутньому для набуття спільного майна, ведення ними спільного господарства, побуту та бюджету); 2) інше не встановлено письмовою угодою між ними.

У зв'язку із цим суду під час вирішення спору щодо поділу майна, набутого сім'єю, слід установити не лише обставини щодо факту спільного проживання сторін у справі, а й ті обставини, що спірне майно було придбане сторонами внаслідок спільної праці.

Тільки в разі встановлення цих фактів положення частини 1 статті 17 Закону України «Про власність» вважається правильно застосованим.

Прийнято до розгляду Великою Палатою ВС справу 523/14489/15 про уточнення (відступлення) висновку, викладеному у постанові ВП ВС у справі 372/504/17 (провадження 14-325цс18 недійсність правочину, укладеного щодо без згоди іншого з подружжя)

якщо відбувається встановлення факту проживання однією сім'єю на підставі рішення суду і потім оспорення договору вчиненого до моменту набрання законної сили таким рішенням суду, цей висновок не застосовується....

Прийнято до розгляду Великою Палатою ВС справу 214/6174/15-ц, направлену для відступлення від висновку Верховного Суду України, викладеним у постанові від 08 листопада 2017 року у справі № 6-1447цс17.

Тлумачення і застосування 62 СК України. Виникнення права спільної сумісної власності подружжя на майно, що належало дружині, чоловіку

Верховний Суд України у цій постанові у справі за подібних правовідносин зазначив, що, визначаючи правовий статус спірного майна як спільної сумісної власності подружжя, суд має враховувати, що частка в такому майні визначається відповідно до розміру фактичного внеску кожної зі сторін, у тому числі за рахунок майна, набутого одним з подружжя до шлюбу, яке є його особистою приватною власністю, у придбання (набуття) майна. Якщо в придбання (будівництво) майна вкладено, крім спільних коштів, особисті приватні кошти однієї зі сторін, то частка в такому майні відповідно до розміру внеску є її власністю.

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Способи і порядок поділу мана, що є об'єктом права спільної сумісної власності ст. 71 СК України

1. Майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. ... При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення.
2. Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними.

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Способи і порядок поділу мана, що є об'єктом права спільної сумісної власності ст. 71 СК України

3. Речі для професійних занять присуджуються тому з подружжя, хто використовував їх у своїй професійній діяльності. Вартість цих речей враховується при присудженні іншого майна другому з подружжя.

Постанова ВСУ від 16 грудня 2015 року у справі № 6-1109цс15 та від 13 червня 2016 року у справі № 6-1752цс15,
Постанови ВС від 06 березня 2019 року у справі № 611/522/15-ц та від 08 квітня 2020 року у справі № 638/9020/14

Постанова ВС від 08 липня 2020 року у справі № 344/1770/14-ц
(окрема думка)

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Способи і порядок поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності ст. 71 СК України

4. Присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених Цивільним кодексом України.

5. Присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду.

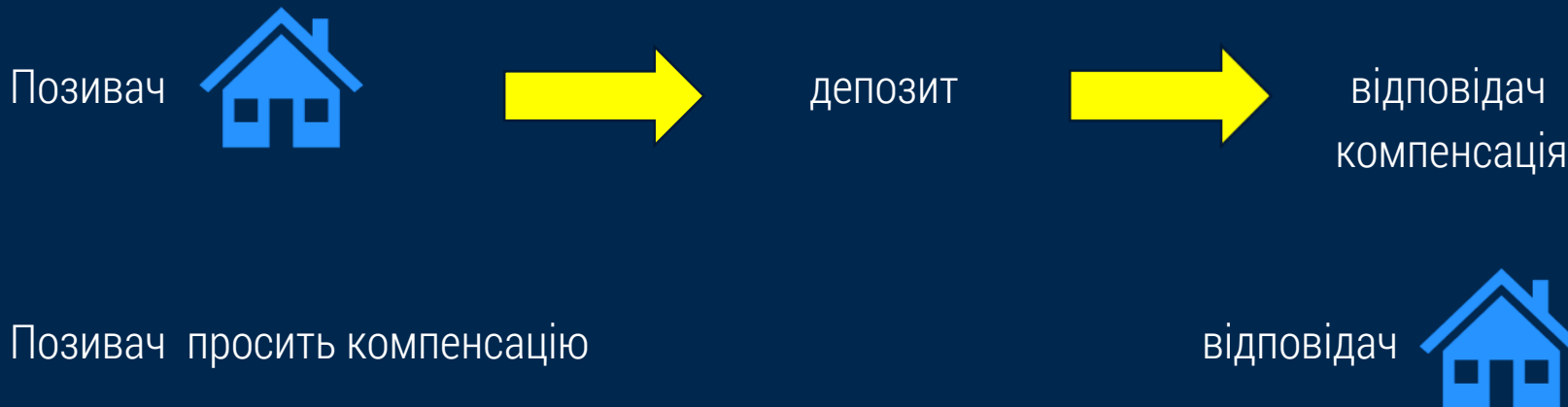

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Судова практика

Постанова ВС у справі 299/2587/15

За системним тлумаченням частин четвертої та п'ятої статті 71 СК України згоду на отримання компенсації за частину майна при його поділі повинен надати той з подружжя, на чю користь така компенсація присуджується, оскільки іншому з подружжя присуджується майно. Вимога одного з подружжя (позивача) про стягнення з іншого з подружжя (відповідача) грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, не породжує обов'язку такого відповідача попередньо вносити відповідну грошову суму на депозитний рахунок суду.

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Судова практика

Постанова ВС у справі 158/2229/16

Поділ спільного майна подружжя здійснюється за правилами, встановленими статтями 69-72 СК України та статтею 372 ЦК України. Вартість майна, що підлягає поділу, визначається за погодженням між подружжям, а при недосягненні згоди - виходячи з дійсної його вартості на час розгляду справи; вирішуючи спори між подружжям, необхідно встановлювати обсяг спільно нажитого майна наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час його придбання. До складу майна, що підлягає поділу включається загальне майно подружжя, наявне у нього на час розгляду справи, та те, що знаходиться у третіх осіб; у випадку, коли при розгляді вимоги про поділ спільного сумісного майна подружжя буде встановлено, що один із них здійснив його відчуження чи використав його на свій розсуд проти волі іншого з подружжя і не в інтересах сім'ї чи не на її потреби або приховав його, таке майно або його вартість враховується при поділі.

Відповідно до положень частини першої статті 71 СК України майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення.

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Судова практика

Постанова ВС у справі 158/2229/16

У випадку коли при розгляді вимог про поділ спільного сумісного майна подружжя буде встановлено, що один із них здійснив його відчуження чи використав його на свій розсуд проти волі іншого з подружжя і не в інтересах сім'ї чи не на її потреби або приховав його, таке майно або його вартість враховується при поділі.

За змістом наведених норм, факт використання коштів отриманих від продажу спільного майна в інтересах сім'ї повинен доводити той із подружжя, хто відчужив таке майно без згоди на це іншого подружжя.

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Судова практика

Постанова ОП КЦС у справі 127/7029/15-ц

Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі, а у разі неподільності присуджується одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними (частини перша, друга статті 71 СК України), або реалізується через виплату грошової чи іншої матеріальної компенсації вартості його частки (частина друга статті 364 Цивільного кодексу України).

Отже, вартість майна, що підлягає поділу, потрібно визначати виходячи з дійсної його вартості на час розгляду справи.

У випадку відчуження майна одним із подружжя проти волі іншого з подружжя та у зв'язку з цим – неможливості встановлення його дійсної (ринкової) вартості, визначенню підлягає ринкова вартість подібного за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи.

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Судова практика

Постанова ВСУ від 15 травня 2013 р. у справі № 6-37цс13

(незавершений будівництвом будинок)

При поділі майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, в разі, якщо речі є неподільними, присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно допускається лише за його згодою та попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду (частини четверта, п'ята статті 71 СК України).

За відсутності такої згоди присудження грошової компенсації може мати місце з підстав, передбачених статтею 365 ЦК України.

Для припинення права особи на частку у спільному майні необхідно встановити наявність будь-якої із обставин, передбачених пунктами 1-3 частини першої статті 365 ЦК України за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї та попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду.

Поділ спільного сумісного майна подружжя

Судова практика

Постанова ОП КЦС у справі № 337/474/14 (поділ майна при наявності виконавчого провадження про стягнення боргу із одного з подружжя)

Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Наслідок – відмова у позові

Підстави для відступу від рівності часток подружжя при його поділі.

Стаття 70 СК України

2. При вирішенні спору про поділ майна суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення, зокрема якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилявся від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. {Частина друга статті 70 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2037-VIII від 17.05.2017}

3. За рішенням суду частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування.

Підстави для відступу від рівності часток подружжя при його поділі.

Судова практика

Постанова ВС у справі № 128/1761/15-ц (відсутні підстави для відступу від рівності часток)

Встановивши, що на момент розгляду справи судом першої інстанції заборгованість по аліментам погашена, спільна з позивачем дитина досягла повноліття, позивач не зверталась з позовом про збільшення розміру аліментів, а доказів того, що стягнутий судовим рішенням розмір аліментів був недостатнім для забезпечення фізичного і духовного розвитку дитини під час розгляду справи суду не надано, апеляційний суд правильно виходив з відсутності підстав для відступлення від засад рівності часток подружжя,

Підстави для відступу від рівності часток подружжя при його поділі.

Судова практика (суди не відступили від рівності часток подружжя):

Постанова ВС у справі № 756/11750/15-ц (продаж акцій відповідачем без згоди дружини)

Постанова ВС у справі № 350/1697/14-ц (наявність заборгованість за аліментами та факт засудження відповідача)

Постанова ВС у справі № 210/6683/14-ц (сплата більшої частини кредиту одним з подружжя)

Постанова ВС у справі № 297/2837/17-ц (проживання дітей з одним з подружжя)

Підстави для відступу від рівності часток подружжя при його поділі.

Судова практика: ВС погодився з судами, які відступили від рівності часток

Постанова ВС у справі № 308/4390/18

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, із яким погодився й суд апеляційної інстанції, встановивши, що після розірвання шлюбу між сторонами троє неповнолітніх дітей залишилися проживати із позивачем та перебувають на його повному утриманні, тоді як відповідач не приймає участі у матеріальному забезпеченні та вихованні дітей, дійшов правильного висновку про наявність підстав для відступлення від засади рівності часток подружжя та збільшення частки позивача з метою якнайкращого забезпечення інтересів дітей.

(рішення про стягнення аліментів відсутнє)

Підстави для відступу від рівності часток подружжя при його поділі.

Судова практика: ВС погодився з судами, які відступили від рівності часток

Постанова ВС у справі № 456/828/17

Позивач довела факт усунення відповідача протягом тривалого часу від виконання своїх обов'язків з утримання, догляду, лікування їхніх неповнолітніх дітей, які страждають на важкі хронічні захворювання, та від обов'язку матеріального забезпечення сім'ї; виконання нею одноособово цього обов'язку як матір'ю, що ставить її у більш невідгідне матеріальне становище поряд із відповідачем. Ці обставини вказують на наявність правових підстав для застосування частин другої та третьої статті 70 СК України у редакції, чинній з 08 липня 2017 року, та задоволення позову в повному обсязі. (Наявне рішення про стягнення аліментів)

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!!!